EDEBİYAT ORTAMI 90

YIL: 16

İKİ AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ | OCAK/ŞUBAT 2023 | 50 TL

ALİ SALİ
suskun ölüler

SÖYLEŞİ
Cahid Efgan Akgül, Aykut Ertuğrul ile son kitabı *Evrenin Yatışmaz Yapısı* üzerine konuştu.

ALİ AVGIN
Maraş Mevlevîhânesi'nin Beklediği "Yum Dede" ve Maraş Mevlevîhânesi

BÜŞRA TÜMKAYA
Anzele Suyu

SİNAN ULAKCI
İrşâd ile Külliyât

Prof. Dr. SADIK TÜRKER
Türkçe'nin Felsefi Kabiliyeti Sorunu: Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinin Kelime Bilgisi (Morphology) Yapıları Bakımından Batılı Düşünceleri Karşılama İmkânı Üzerine

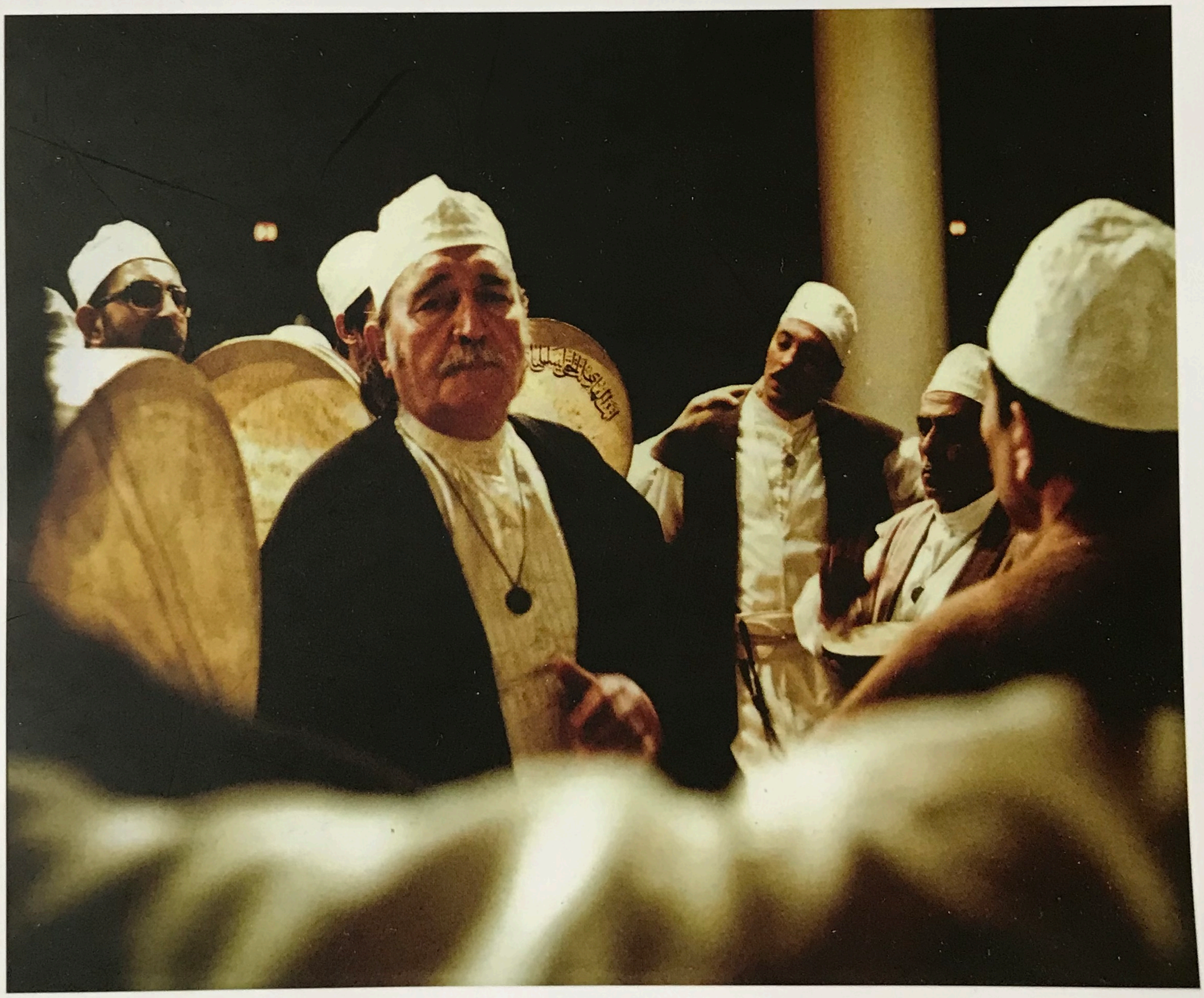

ISSN: 1308-2191

Exmedê Xanî kitabı eki ile birlikte

EDEBİYAT ORTAMI

Yıl 16 | Sayı 90 | Ocak - Şubat 2023

Server Vakfı Adına
Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mehmet Ali Bulut

Genel Yayın Yönetmeni
Sadık Yalsızuçanlar

Yayın Kurulu
Dr. Hacı Bayram Bulgurlu
Ali K. Metin
Arafat Deniz
Cahid Efgan Akgül
Cemil Çaygözoğlu
Engin Elman
Yunus Nadir Eraslan

Yönetim ve Yazışma Adresi
GMK Bulvarı No: 24/7
Kızılay ANKARA
Telefon & Faks: 0312 229 82 44
edebiyatortami@gmail.com

Yayın Türü: Yerel Süreli

ISSN 1308-2191

Tasarım - Baskı
Anıl Grup Matbaacılık Yayıncılık
Org. Reklam ve Bilg. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Dikmen Caddesi No: 244/P-13-14
Dikmen / ANKARA
Telefon: 0312 482 75 45
www.anilmatbaa.com.tr

Baskı Tarihi
Ocak 2023

Abone Bedeli
Yıllık: 400 TL
Kurumlar İçin: 800 TL
Yurtdışı: 60 €

Hesap No
Server Vakfı Adına
Posta Çeki: 104725
Vakıflar Bankası
Ankara Yenişehir Şb.
İBAN TR 70 0001 5001 5800 7293 9554 89

Edebiyat Ortamı adı anılarak alıntı yapılabilir.

/edebiyatortami
/edebiyatortamidergisi
/edebiyatortamidergisi

52

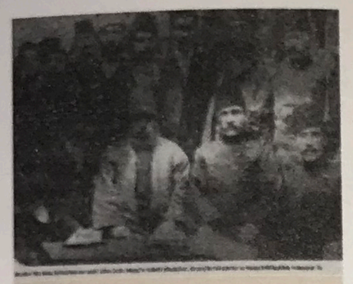

Prof. Dr. FEYZAN GÖHER
Maraş Mevlevîhânesi ve Mevlevî Müziği

56

SÖYLEŞİ
Oğuzhan Öztürk, Güray Süngü ile son romanı *Büyük Irmaklardan Bile* üzerine konuştu.

69

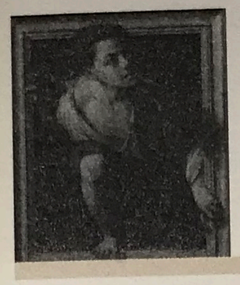

ELİF GÜL MAHUR SALİ
Eleştiriden Kaçış

83

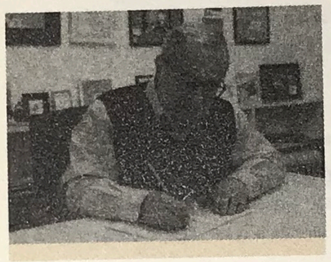

SÖYLEŞİ
Şeyma Subaşı, Mustafa Ruhi Şirin ile çocuk edebiyatı üzerine konuştu.

138

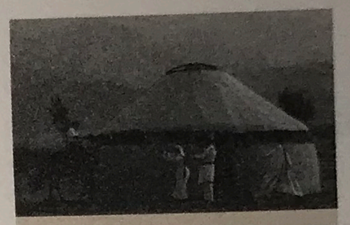

MEHMET ERKAM KILLIOĞLU
Modern Orta Asya Edebiyatı Hakkında

173

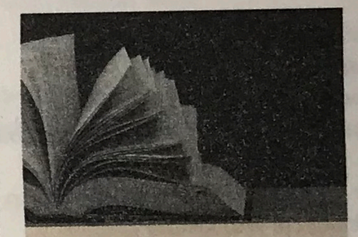

CEMİL ÇAYGÖZOĞLU
Dilbilgisi ve Sözlük Okumak Üzerine

4 Dört Şiir | DAVUT GÜNER
6 suskun ölüler | ALİ SALİ
8 Durup Bir Nehirle Konuşmak | ÖMER AKSAY
10 Yeni Yazıyla Söylenmiş Eski Türkçe Bir Şiir | YAŞAR AKGÜL
11 Şiirler | MÜCAHİT AYGÖREN
14 Şiirler | MEHMET ATİLLA MARAŞ
15 Üç Şiir | MUSTAFA RUHİ ŞİRİN
18 Üsküdar Bulutu | ERSİN ÖZARSLAN
19 Yerine | TARIK ÖZCAN
20 Çatı | AHMET AYBERK AYKUL
22 Meşkin Keşfi | TAHA TAYYİB KARAASLAN
23 Azelya | HASAN ILDIZ
24 Falan Feşmekan | KADİR TEPE
27 Hayatın Küfür Edilmiş Yerleri İçin Gerekli Açıklama | ARİF ONUR SOLAK
28 Gün Batışında İzleri Vardır | EMİRHAN ÇORAK
30 Melayê Ciziri | Çeviren: S. Ahmet Kaya
32 Şiirler | Kemâleddîn Hôcendî | Çeviren: Arafat Deniz
34 P. Vergılıus Maro Ecloga(lıı) (Menalcas/Damoetas/Palaemon) | Latinceden Çeviren: HACER ULAKCI
37 Yalnız | Maya Angelou | Çeviren: İREM SOYER
38 Mutlak | Sri Chinmoy | Çeviren: İREM SOYER
39 Rüzgârın ve Güneşin Çocukları | Muhammed Ebnu | Çeviren: CEMİL ÇAYGÖZOĞLU
40 Innisfree Gölündeki Adası | Wıllıam Butler Yeats | Çeviren: ERSİN ÖZARSLAN

41 "Yaşayan Son Hikâye Anlatıcısı: Aykut Ertuğrul" | CAHİD EFGAN AKGÜL
43 Aykut Ertuğrul ile Söyleşi | CAHİD EFGAN AKGÜL
49 Maraş Mevlevîhânesi'nin Beklediği | "Yum Dede" ve Maraş Mevlevîhânesi | ALİ AVGIN
51 Maraş Mevlevîhânesi Yeniden İhyayı Bekliyor | ALİ BÜYÜKÇAPAR
59 Askıda Küçürek | ZEKERİYA ŞİMŞEK
61 Üç Öykü | DAVUT GÜNER
64 Kulikovo Savaşı | Vagif Sultanlı | Türkiye Türkçesine Çeviren: Doç. Dr. PARVANA BAYRAM
71 Çay | ALİM AKÇA
73 Anzele Suyu | BÜŞRA TÜMKAYA
75 Kısa Öyküler | AHSEN DALCA KORKUTAN
77 Eyvahlar Olsun | HÜSEYİN HAKAN
80 Kısa Öyküler | FATMA NUR UYSAL PINAR
81 Anlatılar | SİNAN ULAKCI
89 İrşâd İle Külliyât | SİNAN ULAKCI
107 Siyasetin Lügati | AHMET FİDAN
108 Eleştirmen - Editör - Yazar | Thomas Beckermann | Çeviri-yorum: BELKIS KILIÇ – BAYRAM ZIVALI
112 Kirletilmiş Ölümler Sagusu Üzerinde Bazı Dikkatler | ERSİN ÖZARSLAN
120 Daha Dün Yaşadılar Romanında Dede Korkut Tadı | SÜHEYLA KARACA HANÖNÜ

123 Turkçenin Felsefi Kabiliyeti Sorunu | Prof. Dr. SADIK TÜRKER
129 Hicaz'dan Endülüs'e | HÜLYA GÜNAY
131 Hakikati İnciten Yalanlar | ABDULLAH İPEK
133 Korkuluğun Düşü'ne Dair | RUKİYE SARAN AYDIN
136 Kör Yarıştan Sağ Çıkanlar | ABDULLAH İPEK
145 Şeyh Bedrettin'siz Serez | ERDAL NOYAN
149 Vaktüzre (Günlükler) | İsmail Kıllıoğlu
155 Mehmet Atilla Maraş'ın Hatıraları: Merhaba Ey Ömrüm | CEMAL KURNAZ
161 Kırk Menzilin Yolcusu: Kırklar Divanı | Bekir Belenkuyu
166 Âlemlerin Sürekliliği ve Diğer Hikâyeler İle Yazın İnşası | SÜHEYLA KARACA HANÖNÜ
168 Korkunç Gerçek Demokrasi | Şeyh Dr. Abdulkadir Es Sufi | Çeviri: ALİ TACAR
175 Milletini Seven Yüreğin Sesi | Yerlilikten Evrenselliği Duwlat İysabekov | Qulbek Ergöbek | Çeviren: AŞUR ÖZDEMİR
178 İnsani Olanı İnsanca Anlatmak | Jaqsılıq Tümenbayev | Çeviren: AŞUR ÖZDEMİR
182 Evrenin Yatışmaz Yapısı ve Diğerleri | SADIK YALSIZUÇANLAR
184 Şükûfenâme | Varlık Bahçesi Sanat Defteri | HÜSEYİN CAHİD DOĞAN

Kırk Menzilin Yolcusu: Kırklar Divanı

BEKİR BELENKUYU

Kırk esrarlı sayılardan. Onun için Muhsin Macit, divanlardan seçtiği beyit ve mısralar etrafında yazdığı kırk denemeyi bir araya getirdiği kitabına *Kırklar Divanı* (Muhit Yayınları, 2020) adını vermiş. Kırk güzelin, kırk yiğidin, kırk zarifin sözleriyle süslenen her bir yazı tasavvufta, edebiyatta ve kültürde önemli bir sırra işaret eden kırk gün, kırk mertebe misali Divan şiirinin kırk farklı yönüne ışık tutuyor. Kılı kırk yaran bir geleneğin kırk imbikten geçirdiği ince manaların peşine düşüyoruz. Her bir yazı sayesinde divan şiiriyle aramıza çekilmiş perdelerden biri daha sıyrılıyor. *Kırklar Divanı*'nın her bir yazısındaki kavramlar, nesneler, kişiler ve muhitler isteyenleri Divan şiirinin bugüne de hitap eden renkli dünyasına adeta adım adım taşıyor. Kırk durağa uğruyoruz çıktığımız bu yolda. Bu yüzden bu meclisteki her bir yazıya "menzil" ismini vermemiz münasiptir fikrindeyiz. Kırklar meclisi, kırklar menzili suretinde görünüyor böylece. İşte bu hayalle her bir yazıyı bir menzil kabul edip divan şiirinin sırça sarayını temaşa edeceğiz basamak basamak.

Birinci menzilde aşk ile giriyoruz *Kırklar Divanı*'na. Şiir geleneğindeki ipuçları okuyanı, sevenin de sevilenin de bir olduğu derin bir yolculuğa çıkarıyor. Divan şiirinde karşımıza çıkan aşk anlayışı nasıl anlaşılabilir? İşte kırklar meclisinin kapısından "aşk"la giriyor yazar. Bu kapıda elimizden tutup bizi menzil menzil dolaştıracak şu beyit çıkıyor karşımıza:

Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledi

Çeşm-i âşıktan onu dönüp temâşâ eyledi

Bu mısraları süsleyen Molla Câmî'nin Farsça bir beytinin mazmununu Ruşeni, Zati, Avni, İbrahim Hakkı gibi daha başka şairlerin de özgün ifadelerle aktardıklarını öğreniyoruz.

İkinci menzil: Aşk ile çıkılan bu yolda varılacak ilk durağı bu kez şu beyitle anlıyoruz:

Sana Ahmed mi Muhammed mi muhabbet mi diyem

Yoksa mahbûb-ı Hudâ şâh-ı melâhat mı diyem

Mayası aşkla yoğrulmuş, mürşidi aşk olan Seyyit-Nigârî'nin dilinden dökülen beyitle menzile varıyor yazı. Muhabbetin Muhammed (a.s.m.) ile gerçek anlamına kavuşacağı anlatılıyor verilen beyit örneğiyle.

Bu ilk iki menzile girip temaşa eden muhatapların zihninde şu latif farkındalık uyanıyor: Yazar ilk yazıda ilahî aşkı, ikincisinde Hz. Muhammed'i anlatan beyitler çerçevesinde kalem oynatarak sanki geleneğin sıralamasındaki tevhid ve naat türlerini takip etmiş gibidir.

Üçüncü menzil: Bu menzilde gerçek erlerin bir temsilcisi olarak derviş duyarlılığını taşıyan şairlerin niteliklerine değinilmiş. Bilhassa Rumelili şairlerde en olgun örneğini bulan bu özellikler arasında fakr u fenanın tercihi ve dünya nimetlerinden istiğna dikkati çekiyor. Sembol ve mecazlarıyla ve daha önemlisi duyuş tarzıyla Türkçeleşen tasavvuf düşüncesinin şiir diline dönüşmesinde Usulî gibi Rumelili şairlerin hakkı teslim edilmiş.

Dördüncü menzil: *Kırklar Divanı*'nda meclis tertib edilirken hakkı olan herkesin yeri teslim edilmiş gibi. Hurufî anlayışı çerçesinde, zahidin kuru duvara döndüğünü söyleyerek onu samimiyetsizlikle suçlayıp kendilerinin coşkuyla ve aşkla sevgilinin yüzüne secde ettiğini itiraf eden Nesimî'ye ve benzer ifadeleri şiir diline taşıyan Şah İsmail Hatayî'ye de yer açılmış.

Beşinci menzil: Hayretî'nin misafir edildiği menzilde ilk çağlardan beri kabul edilen dört unsurun yani toprak, hava, su ve ateşin beyitlerde karşımıza çıkan yansımasına değiniliyor. Bunun yanında insanı "hiç"likle yücelten tasavvufî derinliğe de kapı aralanmış.

Altıncı menzil: Hayretî, Hayalî ve Yunus Emre'nin bir araya geldiği bu menzilde eski şiirin felsefesini oluşturan dervişçe, rintçe tavrın insanı nasıl bir konuma yerleştirdiği görülür. Göklere namzet olduğu halde yerdeki gölgeyle özdeşleşen insan tevazuu topraktan öğrenir ve yerden yağan rahmetle asıl huzura kavuşur. Bu menzil göklere namzet insanı toprağa, tevazua davet eden menzildir.

Yedinci menzilde "terk evi" karşılıyor bizi. Yakın dönem Türk edebiyatında sıcaklığı ve basitliğiyle ele alınan evin Divan şiirinde daha üst bir mekân olarak kurgulandığı belirtiliyor önce. Nesîmî'nin beytindeki "terk evi"ninse tasavvuftaki önemli bir merhaleyi anlattığından bahsediliyor.

Sekizinci menzile düşünce yolumuz insanın en yalın hissiyatlarından birine tercüman olan "unutma" emir/hitap/yalvarış ifadesi karşılıyor bizi. Mevlana'ya atfedilen Farsça-Türkçe mülemma şiirlerde ilk kez "Çelebi bizi unutma" şeklinde karşımıza çıkan ifadenin, Mevlevi geleneğinde takip edilen bir yol gibi yaygın olduğunu anlıyoruz. Mevlana'dan sonra Sultan Veled, Kasım-ı Envar gibi isimler bu ifadeyle Türkçenin yalın güzelliğini ortaya koyuyor. 8. menzil, Mevlevi geleneğinin bir temsilcisi olup "unutma" ifadesini şiir dilinde belki de en güzel şekilde kullanan Esrar Dede'nin beytiyle son buluyor:

Ağlatmayacaktın yola baktırmayacaktın

Ol va'de-i tekrâr-be-tekrârı unutma

Mevlevi şair deyince akla ilk gelen isimlerden olan Şeyh Galip'in üzerinde ısrarla durduğu bir ifadenin ele alındığı **dokuzuncu menzil**deyiz bu kez. Galip hakkında dile getirilen methiyeleri delillendiren bu menzilde "zemin-i taze" yani kendinden önce kullanılmamış bir redif olan "amma gülmedim" ifadesinin özgünlük bağlamı ortaya koyulmuş. Galip'in çok beğendiği ve üç farklı gazelinde kullandığı "*Gül gibi açıldım ammâ gülmedim*" mısraının Galip tarafından niçin bu kadar çok kullanıldığı geleneğin kurallarıyla izah edilmiş.

Onuncu menzil: Nazire geleneğinin Osmanlı şiirinde ne denli önem arz ettiği anlatılıp durulur. İşte geleneğin çizdiği güzelden pek çok yönüyle ayrılan "Osmanlı Güzel"in ortaya çıkış hikâyesini nazire geleneği çerçevesinde okuyoruz bu menzilde.

On birinci menzil: Nihayet *Kırklar Divanı*'nın sultanı çıkıyor karşımıza. Daha sonra uğrayacağımız bazı menzillerde görüleceği üzere Necati Bey'in mısraları kuşatıyor bu menzili de. *Kırklar Divanı*'nın mürettibi Muhsin Macit'in divan şiiriyle ilgili çizdiği genel çerçevede Necati Bey vurgusu açıkça görünüyor. Bu menzilde Necati Bey'in efsane bir âşık olmayı temenni ettiği beyti masal geleneğinin tekerlemeleriyle izah ediliyor. Sade söyleyişle efsane bir âşık olma arzusunun "devr-i zaman içinde" ifadesiyle ortaya konuluşu, Necati Bey'in özgünlüğüne bir delil olarak sunuluyor.

On ikinci menzil: Anadolu'da Türkçenin şiir dili haline gelmesinde Necati Bey önemli ve asla ihmal edilmemesi gereken bir basamaktır. Âşıkâne söyleyişi, yerliliği, lirizmi kendine yürünecek yol belleyen şairlerin hepsi mutlaka Necati Bey'e uğrar önce. Günlük söyleyişin ustaca yer aldığı beyitleriyle Necati Bey'in postmodern bir roman kahramanı edasıyla Türkçeyi mısra estetiğine nasıl kavuşturduğuna şahit oluyoruz okuduğumuz satırlarla.

On üçüncü menzilde Divan şiiriyle Halk şiirinin bugün için bize ilginç gelen bir benzerliği üzerinde duraklıyoruz. Necati Bey'in murabbaıyla Köroğlu'nun koşmasındaki şaşırtıcı benzerlik şiir geleneğindeki çok katmanlı ilişkiler ağını yeniden gözden geçirmeye sevk ediyor bizi.

On dördüncü menzil: Yaptığı işle dünyada anılmayı hak eden Necati'nin bir kez daha karşımıza çıktığı bu menzilde "fâ'ilâtünfâ'ilât" gibi bir aruz tef'ilesi ifadesinin nasıl şiirsel bir kullanıma malzeme olduğunu okuruz.

On beşinci menzil: Sıradanlığıyla konuşma dilinin vazgeçilmezleri olan "gibi, şey, neler" gibi keli-

melerin yazı dilinde yalnız başına itibar görmediği nazara verilir bu menzilin başında. Fakat bu kelimeler usta şairlerin elinde öyle konumlandırılır ve öyle bir anlam yüklenir ki okuyan herkesin kendini bulduğu sıcacık ve yalın birer mana örtüsüne dönüşürler.

On altıncı menzil: Divan şiirinde aşk deyince akla ilk gelen şairlerin başında Fuzuli gelir. Aşkı Fuzuli kadar hissetmiş ve hissettirmiş bir başka şaire daha rastlamak pek güçtür. Fuzuli'nin bu vasfının çarpıcı bir beyitle anlatıldığı bu menzilde onun aşk anlayışının nitelikleri sıralanır. Herkesin kendince anlayacağı, gerçekten mecaza bütün boyutlarıyla dile getirilen aşk Fuzuli'nin dilinde sihirli bir ifadeyle şekil bulur. Bizzat âşıklık halinin yüceltildiği satırlarıyla Fuzuli aşkın devamlılığına taliptir ve insanlığın sırlarından aşkla haber verir.

On yedinci menzil, hayatı keder ve talihsizlikle geçen, geleneğin acıyla dolu gazellerine talip bir şaireyi konuk ediyor. Fuzuli ilhamıyla aşkı kendine rehber edinen ve pek çoğumuzun adını ilk kez duyduğu Yaşar Nezihe Hanım, kaderin kendisine biçtiği "Mecnun" rolünü kabullenmiş bir garip olarak çıkıyor karşımıza. Bu menzilde Divan şiiri geleneğinin dallarını ne denli uzaklara kadar yayabildiğini ve türlü meyveler verebilen mucizevi bir ağaç olduğunu fark etmemek imkânsız.

On sekizinci menzil: Geçen iki menzilde karşımıza çıkan Urfa ve Harput musiki meclislerinin Divan şiirine açılan kapıları sorgulanıyor bu kez. Urfa musiki meclislerinde mahalli ve mutasavvıf şairlerin eserlerinin niçin okunduğu anlamlı bir zemine yerleştirilerek izah ediliyor.

On dokuzuncu menzilde herkesin içinde bulunduğu ve yeri geldiğinde şikâyet ettiği zamanın en insani şekilde Divan şiirine nasıl konu edildiğini görüyoruz.

Yirminci menzil: Dünya hayatından her dem yeni bir elemle, kederle, bela ile, gussa ile müteessir olacak şekilde yaratılan insanın halini Hamdi ve Necati Bey'in beyitleriyle ortaya koyan bu menzil "karanlık" tasvirinin yapıldığı Tanpınar havasındaki ışıltılı cümlelerle dikkat çekiyor: "Karanlık, varlığın gerçek çizgilerini silikleştirip iç dünyamızda olup biteni belirginleştirir. Varlığın renginin ve şeklinin değiştiği vakitlerde uyku, sessiz ve yumuşak kanatlarıyla kirpiklerimizin üstüne süzülür. Bu demden sonra insan muhayyilesi gizli oyunlarını sergilemeye başlar. Zamanın akışı içinde kederin ve sessizliğin devridaimi başlar."

Yirmi birinci menzil: Kırklar Divanı'ndaki menzillerin yarısını geride bıraktık artık. Herkesin kendince anlam vereceği on beşinci menzildeki "neler" kelimesi bir kez daha çıkıyor karşımıza. Şiir geleneğindeki aşkın ebedî mahiyeti ve vazgeçilmez hallerinin neticesini içinde barındırıyor bu kez "neler" kelimesi. Ayrılık ve aşkın aynanın ayrılmaz iki yüzü gibi bir bütün olduğunu anlatıyor bize yirmi birinci menzil.

Yirmi ikinci menzil: Arap atasözünün dediği gibi, "En güzel şiir en yalan olandır". Buradaki "yalan"ı Osmanlı şiirinde mübalağa olarak anlamak gerekir. Şairin muhayyilesi sözü o kadar ileri boyutlara kadar ulaştırır ki şiirler mübalağada yarışır bir hale gelir. İşte Nedim'in dilindeki Lisânü'l-aşk isimli muhayyel sözlük de, âşığın gözyaşı ve kirpikleriyle sevgilinin yolunu süpürmesi de bu hayal gücünün ulaştığı sınırların parlak birer örneğidir.

Yirmi üçüncü menzil geleneğin çizdiği aşk anlayışının bugünkünden çok farklı bir yönüne yer veriyor. Bu menzildeki âşık içten içe yanıp yakıldığı, âh edip inlediği halde dışına renk vermiyor. Sevgisini, aşkını dile dökmemek her ne kadar imkânsız olsa da onu kutsal bir emanet gibi sessizce gönlünde saklamayı tercih ediyor. Çünkü bu hissiyat dile dökülünce tılsım bozulacakmış gibi geliyor âşığa. Şeyh Galip'in, Nabi'nin sözlerine benzese de Hızırağazade Sait'e ait yepyeni bir çığlıkla terk ediyoruz bu menzili:*Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah'a bile*

Şimdiki durağımız **yirmi dördüncü menzil**. Hayattan kopuk, sadece aşk anlayışını üst bir dille ele aldığı için eleştirdiğimiz Divan şiirinin başka milletlerin edebiyatından hiç de farklı olmadığını öğrenerek giriyoruz bu kapıdan. Bununla birlikte eski efsaneler de olsa, yeni maceralar da anlatsa "aşk"ın evrensel güzelliğiyle yeniden sevildiğini, "geri sevildiğini" görüyoruz.

Yirmi beşinci menzil: "Kenar" kelimesiyle oyalanıyoruz bu menzilde. Yeniceli Âgehi özelinde kendi işinin terimleriyle şiirler yazan sanat erbabından da haberdar oluyoruz. "Kenar" kelimesinin "kucaklamak" anlamına da geldiğini, sevgili ve vuslat bahsi geçince şairlerin bu anlamı da hemen şiire dâhil edecek şekilde kullandığını öğreniyoruz.

Yirmi altıncı menzil: Divan şairinin kullandığı ortak lügatin şiir dilinde ne denli genişlik ve de-

rinlikle dönüşüme uğradığını öğrenerek açıyoruz bu menzilin kapısını. Kendi başına o kadar sıradan olduğu halde beraber bulunduğu diğer kelimeler-le şiirin anahtar kelimelerinden birine dönüşen "leke" sözcüğüne Hayreti'nin beytinde rastlıyoruz:

Öykünürmüş ruh-ı cânâna kamer

Bilmeyip haddini bir gün lekeler

Yirmi yedinci menzil: Divan şiirinde yaygınlaş-mamış, nadir bir benzetme üzerinde duruyor bu menzil. Kadı Burhanettin'in divan şiirinde türlü hayallerle sıklıkla kullanılan rezm yani savaş un-surları yerine kirpik-arı benzerliğini kullanması konu ediliyor.

Yirmi sekizinci menzil: Çağrışım kuvveti hakkın-da üzerinde pek durulmayan, fakat semadaki ufuk gibi yeri çok mühim olan "eşik" kelimesi üzerinde durup düşünüyoruz bu menzilde. Bu düşünceyle birlikte Divan şiirindeki sevgilinin yüceliği hak-kında daha tafsilatlı bilgilere de ulaşıyoruz.

Yirmi dokuzuncu menzil: Nedim'e mahsus oluşu ifade eden "Nedimane" tarza bu menzilde çiçek kokularıyla bir arada rastlıyoruz. Sümbülün ken-disini görmesek de burnumuza kokusu ulaşıyor sanki satır aralarında. Nedim'in geleneğe bağlılık-la birlikte özgünlük peşinde olduğunu kullandığı kelime ve ifadelerden açıkça anlamak mümkün. "Sümbül zamanları" ifadesiyle anlatıma kattığı farklılık, aktardığı yaşanmışlık hissi ve doğallık, bu menzilde Nedim'in tam bir halk adamı olduğuna işaret ediyor.

Otuzuncu menzil: Divan şiirinde çiçeklerin şahı olan gül üzerinde çok ince hayallerin, farklı farklı teşbihlerin dile getirildiğini görürüz. Gülün üze-rinde dönen bu geniş çerçeve, onun çeşitli türler-deki temsilcilerinin müstakil olarak ele alınmasına vesile olmuştur. Bu menzil, yer gülünü odak nok-tası kıldığı üç farklı beytiyle parıldıyor.

Otuz birinci menzilde yine güle misafir oluyoruz. Bu kez yöresinde gezdiriyor ve bu yöredeki olmaz-sa olmazlardan rakibi anlatıyor. Şeyhi'nin sade ol-duğu kadar gül mazmununu da başarıyla kullandı-ğı mısra, başlığını hediye ediyor bu menzile: *Ağla gözüm ki gül yöresi doldu hâr ile*

Otuz ikinci menzil: Sümbülden, gülden sonra sıra kendisine gelen nergis Divan şiirindeki benzetme-leriyle ele alınmış önce. Yanakları güle, dudakları goncaya, saçları sümbüle benzetilen sevgilinin göz-lerine benzeme şerefi nergise nail olmuştur. Göz ve nergis benzerliği o kadar çok dillere düşmüştür ki artık nergis deyince gözden başkası anlaşılmaz olmuştur.

Otuz üçüncü menzil: Bir anda Âşık Garip coğraf-yasına düşüyor yolumuz. Bu coğrafyada yoğrulan deyimlerden "başına dönmek" ifadesinin içinde geçtiği mısralar süslüyor menzili. Bu deyim âşığın aşkına delil olan en büyük iddiasını da ifade edi-yor. Deyimin "kurban olmak" anlamını öğrenince bu menzildeki bütün taşlar yerli yerine oturuyor.

Otuz dördüncü menzil: "Rûh-ı revân"ın peşine düşüyoruz bu menzilde. Bakıldığında "su gibi akıp giden ruh, yürüyen ruh" gibi manalar verilmesi uy-gun görünen bu tamlamanın beyitlerden yola çıka-rak daha farklı bir manaya gelmesi gerektiği ifade edilmiş. İhtiva ettiği malzemeyle gerçekten birer hazine olan elyazması eserlerden Milli Kütüphane'deki bir mecmuanın meseleyi nasıl çözdüğü ifade edilmiş menzilin sonunda. Mecmua sayfası-nın kenarına düşülen "Rûh-ı revânum: Türkîde-cânumdimekdür" notu zihinlerdeki sorulara açık ve ikna edici bir cevap olmuş. Artık bize de "rûh-ı revânım" tamlamasını görünce "canım" manasını anlamak düşer.

Otuz beşinci menzil: İnsan hayatındaki belki en önemli kırılma olan ölümün karşısında, yaşayan-ların takındığı yapmacık veya samimi bir tavır çerçevesinde döner bu menzil. Ölenin ardından özellikle kadınların takındığı matem tavrı Osmanlı şiirinde de kullanılmıştır.

Otuz altıncı menzil, Osmanlı şiirinin sıradışı şa-irlerinden Meali'yi konuk ediyor. Meali'nin beyti üzerinden, asırlar geçse de değişmeyen bazı husus-lardan bahsediliyor. Bu menzilde geleneğin sınır-larını gördüğümüz gibi, genel çizginin dışındaki sapmaları da tespit etmemiz mümkün oluyor.

Otuz yedinci menzil: Bugünden bakıldığında Os-manlı şiirinde karşımıza çıkan bazı zahirî zıtlıklar kafamızı karıştırır. Örneğin bir sultanın sıradan sözlerle şiir söylemesi gibi. Halbuki ciddiyeti ve haşmetiyle muhataplarını titreten Yavuz Sultan Selim gibi bir hükümdarın halkın samimi ve sıca-cık sözleriyle şiir söylediğini görürüz. Şiir dilindeki söyleyiş sapmaları yazılan o şiirin kalıcılığında bü-yük bir paya sahiptir.

Otuz sekizinci menzilde Divan şiirinin önemli bazı yönleri hakkında açılan pencerelerden sey-

rediyoruz manzarayı. Öncelikle yaşanan gerçek hayatın, geleneklerin, devlet teşrifatının ve eklenebilecek daha pek çok somut hadisenin şiirde nasıl stilize edildiğini Muhibbi'nin mısraı çerçevesinde okuyoruz:

Eğrilik olsa aceb mi kâfirîmihrâbda

Bu mısraın bulunduğu gazele nazire yazan Bakî'nin "kâfirîmihrab" tamlamasını oldukça beğendiğini tarihî belgelere dayanarak yapılan çalışmalar sayesinde öğreniyoruz. Bu menzilde "kâfirîmihrab" tamlamasının şiire dâhil edilecek farklı manaları ve bu tabiri kullananlar arasındaki tarihlendirme meselesi de başarıyla izah edilmiş.

Otuz dokuzuncu menzil: Menzillerin sonuna gelirken Necati Bey ile bir kez daha karşılaşıyoruz. Necati'nin "yara" etrafında ustaca kurgulanmış hayalleriyle yazılan gazelinin şerhinden önce "yek-ahenk gazel"in ne olduğu ve özellikleriyle ilgili kıymetli bilgiler ediniyoruz. Ardından 11 beyitlik gazeliyle Necati'nin ne kadar ince hayallerle beyitlerini süslediğini okuyoruz adım adım. Her bir beyitte gerçek ve hayalin şiir dilinde ne denli başarıyla bir araya getirildiğine hayretle şahit oluyoruz. Yazarın, Necati'nin ustalığını sayıp döktüğü bu menzilde, kendi söz ustalığının da ortaya konulduğunu görüyoruz. Necati Bey'in orijinallik, derinlik ve anlatım tekniği bakımından oldukça başarılı olan gazeli üzerinden şairin büyüklüğünü bir kez daha tasdik ediyoruz.

Kırkıncı menzil: Çıktığımız yolun sonunda Emri ve onun yek-ahenk bir gazeline kavuşuyoruz. Bir önceki menzilde tanıdığımız yek-ahenk kavramını Emri'ninterdid sanatıyla kurduğu gazeliyle farklı bir renk ve edada görüyoruz.

Kırklar Divanı'nı kapatırken kırk zarifin, kırk güzelin, kırk şiir üstadının sözleri ve bu sözlerin bugüne hitap eden merak uyandırıcı ve tatlı izahları yankılanıyor kulaklarımızda. Bu kitabın çıkış hikayesini anlatırken ilk olarak bir gariple iki yol ağzına geldiğinden bahseden Muhsin Macit, tercih ettiği yolda kırk menzil gezdiriyor okuyanlara. İlk bakışta sıradan hatta anlamsız gelen divan şiirinin mısraları her bir menzilde parıldayıp ışık saçmaya başlıyor. Okuduğumuz her bir satır aradan geçen asırlara rağmen hayatla, gelenekle, gerçeklikle kuşatıp *Kırklar Divanı*'ndaki ediplerle, zariflerle, âriflerle, şairlerle bir araya getiriyor bizleri. Hasılı divan şairlerinin hünerlerini, eski şiirin estetik çerçevesini hayranlıkla seyretmek isteyenler için *Kırklar Divanı* kırk durağıyla misafir etmek için bekliyor.

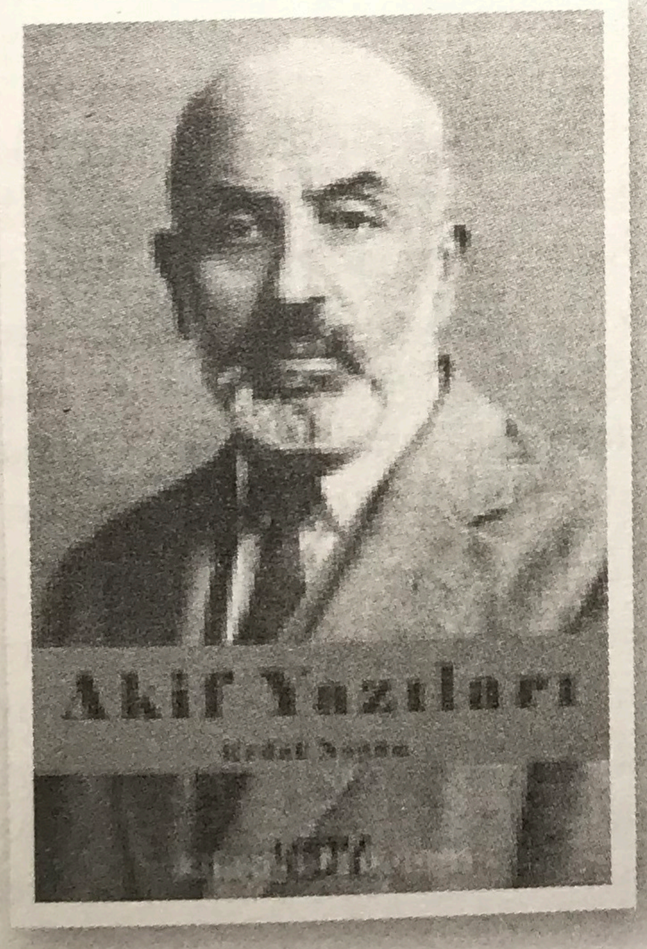

Akif Yazıları / Erdal Noyan

Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık (KDY)

Sanat ve dil, toplumsal sorunlar, yoksunluklar, umarsızlıklar, bilim ve inanç, erdemler, erdemsizlikler, padişahlık ve meşrutiyet, yayıncılık, sömürenler ve sömürülenler, 1'inci Dünya Savaşı, Avrupa devletlerinin siyasetleri, Türklük, Osmanlılık, Batıcılık, Müslümanlar, Asya ve Afrika halkları, Berlin'den Tokyo'ya dek geniş bir coğrafya, Millî Mücadele süreci, İstiklâl Marşı ele alınan konulardan kimileri.

Konuya ya da kişiye yalnızca olumlu ya da yalnızca olumsuz bir bakışla yönelmedim. Örneğin Tevfik Fikret'e, 2'nci Abdülhamit'e. Yalnızca sevenlerinin değil, sevmeyenlerinin de yargılarını değerlendirdim.

Kusursuz insan yoktur.

Diğer kişiler gibi, Akif de bu yaklaşımımın içindedir.